

Razumkov
centre

Аналітична записка

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ПІСЛЯ BREXIT – НЕ ВСЕ ПРОПАЛО

Василь ЮРЧИШИН
директор економічних і
соціальних програм
Центру Разумкова

Київ 2022

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ПІСЛЯ BREXIT — НЕ ВСЕ ПРОПАЛО

Велика Британія одна з перших прийшла на допомогу Україні. Хоча країна останніми роками дещо знизила економічну динаміку, однак, не вагаючись, почала витрачати значні ресурси (політичні, військові, економічні) на боротьбу проти російського загарбника. А Прем'єр-міністр Великої Британії став одним з тих лідерів, якому українці найбільше симпатизують і найбільше вдячні. Тим більше було розчарування українців оголошення про відставку Б.Джонсона. Про чинники і складові такого рішення (зауважимо, яке може бути далеко від практичного втілення) вже є багато коментарів. Тут ми звернемося до стислого аналізу економічних процесів у країні, які також можуть слугувати оцінкою дій британського Прем'єра.

Насамперед нагадаємо, що переважна більшість дослідників та економістів були переконані, що «розлучення» Великої Британії з Євросоюзом (*Brexit*), введене у дію у 2020р., може призвести до значних економічних втрат як окремо Великої Британії, так і оновленого ЄС без Великої Британії. Послаблення економічних, торговельних і фінансових зв'язків серед провідних розвинутих країн Європи могло (за принципом доміно) спровокувати послаблюючий тиск на світову економіку.

Однак сьогодні немає змоги підтвердити чи оскаржити вказані переконання «у чистому вигляді». Спочатку коронавірусна криза (початок якої практично збігся з початком процесу «розлучення»), яка порушила глобальні виробничі, торговельні, інвестиційні зв'язки, втрати від якої невіддільні від негараздів, зумовлених *Brexit*. А досить економічно успішному 2021р. (хоча коронавірусні шоки ще продовжувались) прийшла «на заміну» російська агресія проти України 2022р., яка виявилася також світового масштабу і яка спровокувала помітний кризовий тиск на європейське (та й світове) співтовариство.

В обох глобальних кризових викликах (коронавірусу та агресії) виняткову роль для Великої Британії і світу відігравала політика, втілювана британським Прем'єром

Б.Джонсоном, лідерство якого у світі визнавалося всіма. І тим більше неочікуваною виявилася заява Прем'єра про відставку, оприлюднена практично напередодні трирічного терміну його прем'єрства¹. Особливо для українців, на переконання більшості яких саме Б.Джонсон відіграв (і відіграє) одну з **вирішальних ролей у боротьбі проти російської агресії**.

Чи дійсно трирічний період дає підстави (принаймні, виходячи з економічних результатів) для відставки? Звичайно, належно з цим розберуться самі британці². Поряд з цим, погляд на економічні результати із «зацікавленої сторони», видається не буде зайвим, у т.ч. в контексті міжкраїнових порівнянь з двома найбільшими економіками ЄС.

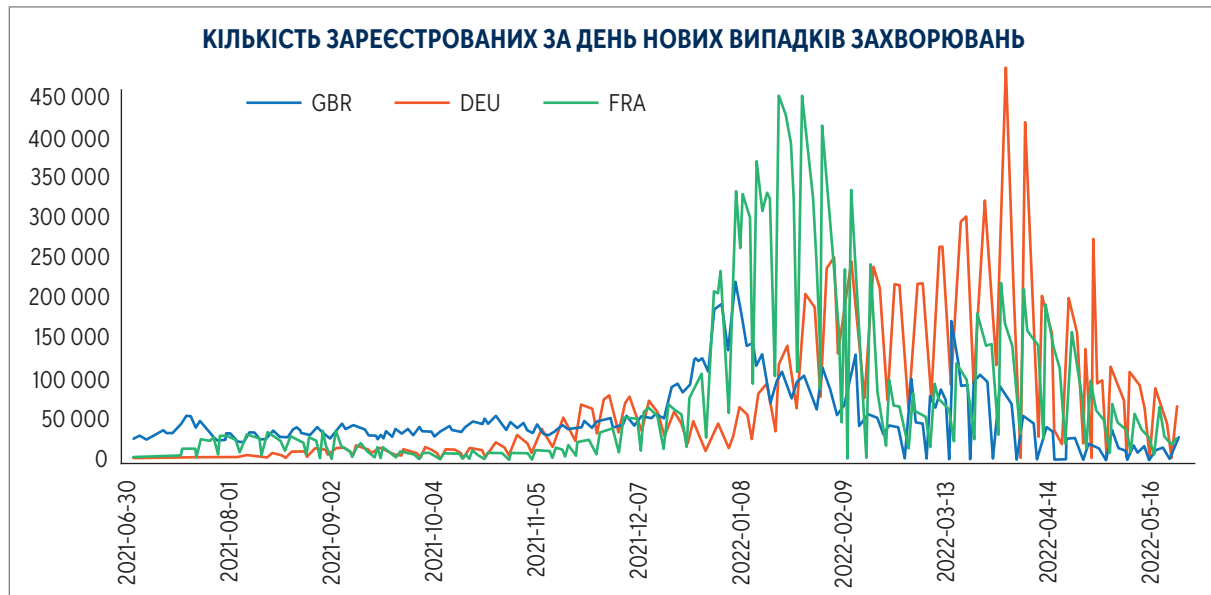
Протидія коронавірусу. Як уже неодноразово зазначалося, період 2020-2021рр. для Великої Британії виявився напроцуд складний. Крім проблем, пов'язаних з *Brexit*, навесні 2020р. почала активно поширюватися коронавірусна пандемія, масштаби якої не мали прецедентів за останні десятиріччя. І хоча у Великій Британії, як і у переважній більшості країн світу, була зареєстрована велика кількість захворювань і смертельних випадків, за що керівництво країни було піддано значній критиці, все ж країна зуміла впоратись з загрозою, набувши належного досвіду.

¹ 24 липня 2019р. Королева Великої Британії прийняла нового лідера Консервативної партії Б.Джонсона і запропонувала йому стати Прем'єр-міністром і сформувати новий уряд.

² Davies N. Brexit, two years on – so far, so bad. — <https://www.investmentmonitor.ai/analysis/two-years-brexit-uk-eu>.

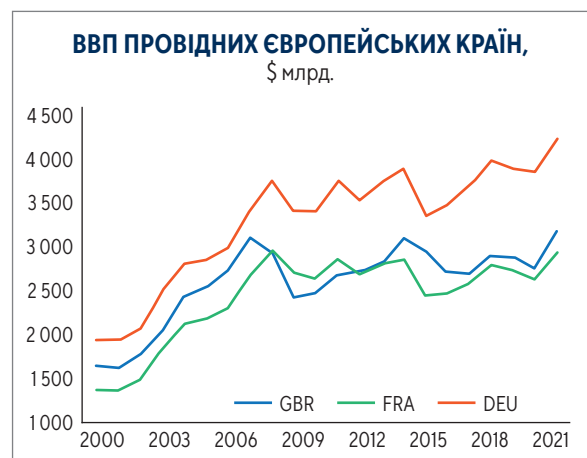
Підтвердженням цьому слугують показники захворюваності наступних хвиль коронавірусної кризи. Так, восени 2021р. Велика Британія досить швидко приборкала розповсюдження хвороби. А навесні 2022р., **разом з розширенням допомоги Україні у протидії агресії, не допустила широкого**

поширення коронавірусу в країні — показники захворюваності у Великій Британії були в рази меншими, ніж відповідні показники Німеччини і Франції у той же період (діаграма «Кількість зареєстрованих за день нових випадків захворювань»).

Економічна динаміка. Розвиток економіки Великої Британії (ВБ), як і інших провідних розвинутих країн, до Глобальної фінансової кризи 2008–2009рр. мав досить стійкий характер. Позитивна економічна динаміка, низький рівень інфляції, конкурентні підприємства, експансія інвестицій, розвинуті валютні ринки і ринки капіталів — характерні ознаки розвитку провідних європейських країн. Однак фінансова криза суттєво змінила характер економічних показників. Після кризи ВБ, як і більшості інших партнерських країн, не змогла належно відновитись, а боргові проблеми ЄС у I половині 2010-х років «законсервували» економічну динаміку провідних європейських країн.

Між тим, коронавірусна криза виявила значно менший негативний вплив на макроекономічну динаміку, порівняно з втратами 2009р. А відновлення 2021р. виявилось стрімким і значимим, так що ВВП трьох країн досяг історичного максимуму (діаграма «ВВП провідних європейських країн»³).

Започаткована позитивна економічна динаміка продовжилась і на початку 2022р. Так, у I кв. 2022р. ВВП ВБ зріс на 0,8%, порівняно з попереднім кварталом (IV кв. 2021р.), випереджаючи показник євро-зони (+0,6%). Відтак, перевищивши передпандемічний рівень (таблиця «Зростання ВВП, порівняно з передпандемічним рівнем»⁴).

³ Тут і далі, якщо не вказано інше, для міжнародних довгострокових порівнянь використані дані, наведені у World Bank Indicators — <https://data.worldbank.org/indicator>. Також для позначення економік використовуються визнані трилітерні міжнародні скорочення: GBR — Велика Британія, DEU — Німеччина, FRA — Франція. Статистичні дані 2022р. переважно взяті у Trading Economics (<https://tradingeconomics.com>) та Brexit: figures at a glance (<https://www.cbs.nl/en-gb/dossier/brexit-figures-at-a-glance>).

⁴ GDP — International Comparisons: Key Economic Indicators. — <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn02784>.

ЗРОСТАННЯ ВВП, ПОРІВНЯНО З ПЕРЕДПАНДЕМІЧНИМ РІВНЕМ (I'2022 vs IV'2019), %

Євро-зона загалом	Велика Британія	Франція	Італія	Німеччина
0,8	0,7	0,3	0,0	-0,9

Хоча 2021р. і початок 2022р. принесли **позитивні результати** посткоронавірусного відновлення, однак водночас, почали **проявлятися і спадні тенденції**, що значною мірою зумовлено «гібридним» нагнітанням цінових показників (що почалося ще восени 2021р.), насамперед вартостей на енергоресурси (від чого, зважаючи на єдиний ринок, значною мірою постраждала вся континентальна Європа). Починаючи з березня 2022р., коли російська агресія поширювалася, під негативні впливи попали промисловість і сфера послуг, на яких також відбилась санкційна політика. Між тим, показники виробничої активності як у промисловості, так і сфері послуг Великої Британії виглядають дещо краще, ніж відповідні показники Німеччини і Франції (діаграма «Індекс активності»⁵).

Стосовно економічної динаміки докоронавірусного періоду звернемо увагу на дві обставини. *По-перше*, рівень корпоративного оподаткування у Великій Британії є суттєво нижчим (19% з 2017р.), ніж у Німеччині (30% з 2018р.) і Франції (28% – 2020р., 26,5% – 2021р.). З-за цього британське керівництво періодично піддавалося критиці (у

т.ч. з Євросоюзу) за недостатню увагу до соціальної спрямованості державних видатків. Однак для бізнесу створювалися додаткові переваги.

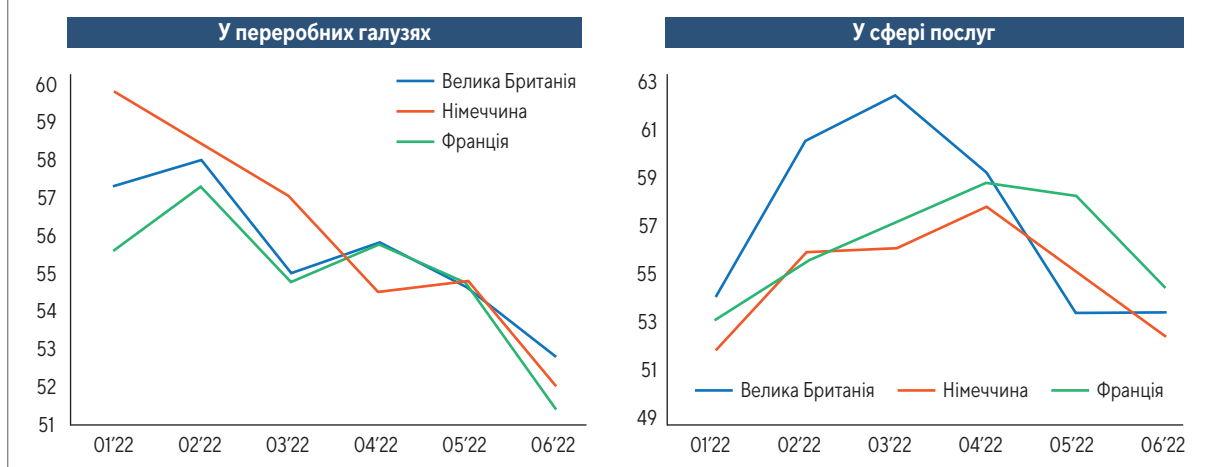
По-друге, валові інвестиції в основний капітал у структурі ВВП у Великій Британії традиційно були меншими, ніж такі інвестиції у Німеччині та Франції. Між тим, нарощування інвестицій у I кв. 2022р. у ББ перевищувало відповідні показники Німеччини і Франції (таблиця «Валові інвестиції в основний капітал»). (Втім, однозначні висновки стосовно інвестиційного розширення – передчасні.)

ВАЛОВІ ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ

	Q4'2021	Q1'2022	Приріст, %
Велика Британія, £ млрд.	97	102	5,2
Німеччина, € млрд.	170	166	2,4
Франція, € млрд.	141	140	0,7

На початку червня 2022р. *OECD* опублікувала власний прогноз розвитку світової економіки в поточному році. Особливістю прогнозу є те, що **війна в Україні** і руйнування або послаблення ланцюгів поставок і торгівлі помітно **знизили очікувані показники економічного зростання**, у т.ч. провідних європейських країнах (порівняно з попередніми прогнозами) (таблиця «Прогноз економічного зростання провідних європейських країн у 2022р.»⁶).

ІНДЕКС АКТИВНОСТІ

⁵ Так, індекс активності в переробних галузях у червні 2022р. впав до найнижчого за два роки рівня 52,8. Однак, при цьому демонстрував найпологішу динаміку.

⁶ GDP – International Comparisons: Key Economic Indicators. – <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn02784>.

**ПРОГНОЗ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ
ПРОВІДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У 2022р., %**

Велика Британія	Франція	Євро-зона загалом	Італія	Німеччина
3,7	2,9	2,8	2,4	2,1

Міжнародними експертами очікується, що **негативний шок** для ВБ внаслідок війни в Україні діятиме через⁷:

- ✓ вищі ціни і порушення поставок,
- ✓ фінансові ускладнення,
- ✓ зниження торговельних та інвестиційних потоків.

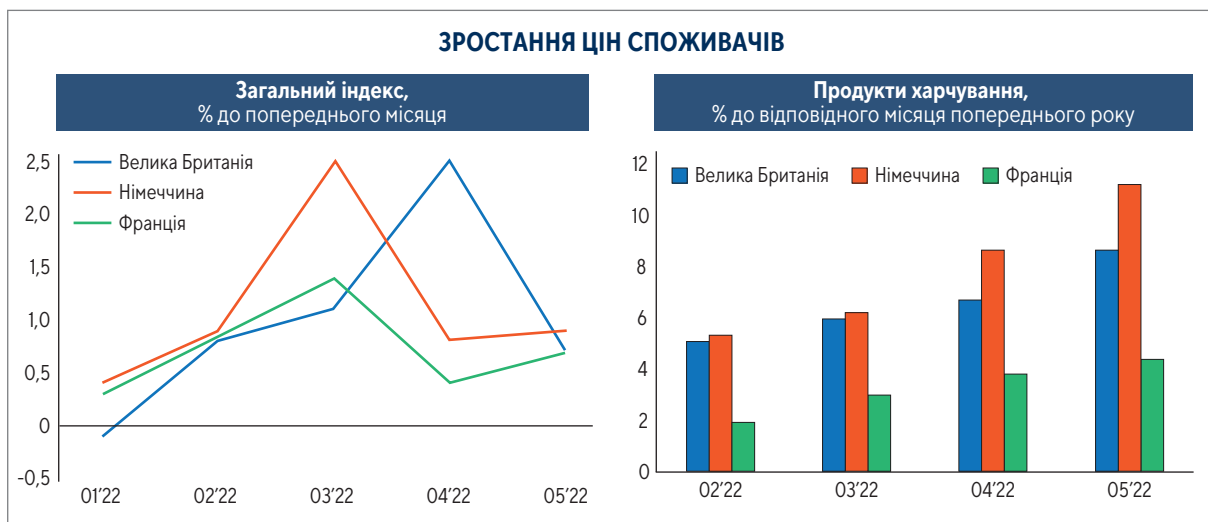
Між тим, вказане не призведе до економічних шоків. І звернемо увагу, що поточні і прогнозні показники економічної динаміки Великої Британії виглядають привабливіше, ніж відповідні показники інших провідних європейських країн. Опосередковано, це є підтвердженням того, що **песимістичні прогнози** для ВБ стосовно розвитку країни після «розлучення» виявляються **далекими від реальності** (що, водночас, є **позитивною характеристикою** нинішнього керівництва країни).

Інфляція. Серед **негативних складових** економічної динаміки європейських країн неочікувано виокремлюється **інфляція**.

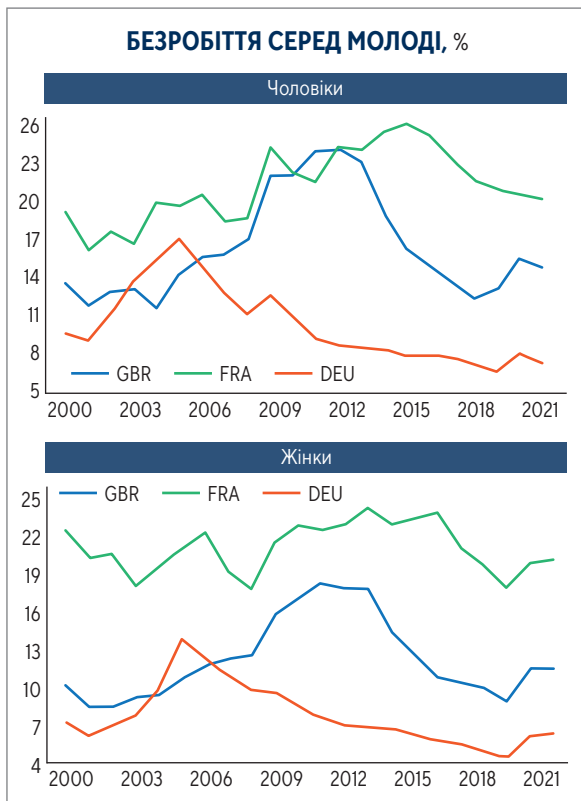
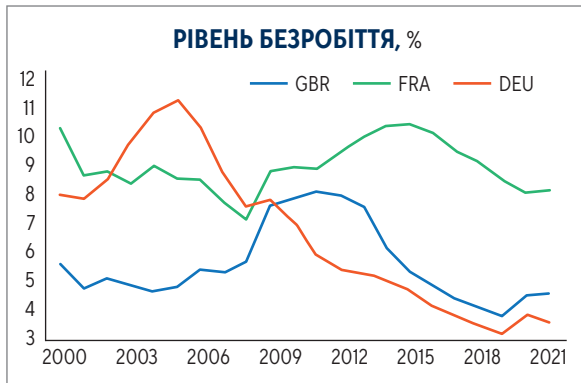
Причому, зростання цін наприкінці 2021р. – початку 2022р. було **спровоковано енергетичним шоком** (стрімке зростання вартостей газу і нафти). Надалі ж прискорила **інфляція продуктів харчування**, внаслідок російської агресії і зниження поставок вітчизняних аграрних і продовольчих товарів на зовнішні ринки. Хоча в Європі не було дефіциту таких товарів, однак зростання цін на світових ринках не могло не позначитися на внутрішньо-європейських. Між тим, у ВБ споживча інфляція не надто відрізнялася від континентальних сусідів, хоча країна є більш залежною від зовнішніх поставок аграрних продуктів (діаграми «Зростання цін споживачів»).

Прогнози переважно вказують на те, що споживчі ціни у 2022р. залишатимуться суттєво вищими, порівняно з попередніми роками, практично в усіх країнах світу, що значною мірою зумовлено тим, що росія не має наміру зменшувати блокуючий тиск українських поставок на світові ринки.

Зайнятість. Велика Британія останніми десятиліттями утримувала досить **високі рівні зайнятості** (низькі рівні безробіття). Як і у випадку з економічною динамікою (що природно), у роки Глобальної фінансової кризи показники зайнятості суттєво погіршились і рівень безробіття ледь не подвоївся (діаграма «Рівень безробіття»). Однак надалі безробіття стрімко зменшувалось, досягши у 2019–2021рр. свого природного рівня 3–4%.

⁷ UK Economic Outlook, April 2022. – <https://www.pwc.co.uk/services/economics/insights/uk-economic-outlook.html>.

Як і у більшості країн **безробіття серед молоді залишається високим**, хоча й суттєво зменшився, порівняно з I половиною 2010-х років. Водночас, для ВБ характерною є цікава особливість – останніми роками показники безробіття серед молодих жінок є нижчими, порівняно з показниками для молодих чоловіків (діаграма «*Безробіття серед молоді*»). Вірогідно, це пов'язано з широкими **програмами гендерної рівності**, в т.ч. підтримки жіночої зайнятості, які впроваджуються і практикуються у країнах ЄС.

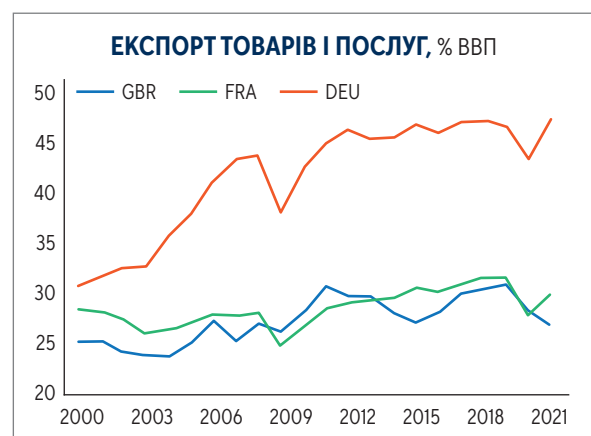
Незважаючи на економічні ускладнення початку 2022р., ВБ не допустила підвищення

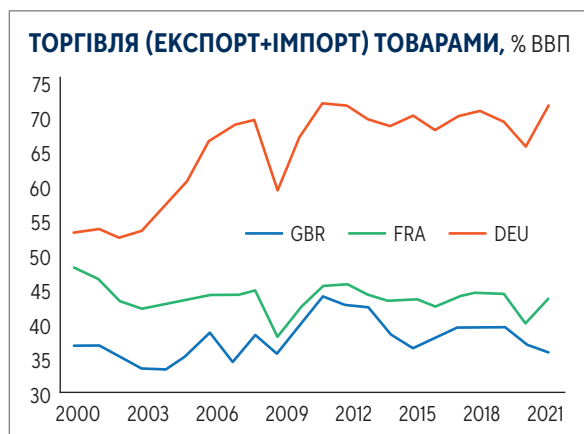
безробіття (діаграма «*Рівень безробіття серед молоді у 2022р.*»), хоча ризики шокowego зростання безробіття після «розлучення» свого часу оцінювались як високі.

Зовнішня торгівля. Тоді як висхідні країни воліють активізувати експортну експансію (вбачаючи саме в зовнішніх ринках джерела добробуту), зазвичай, провідні розвинуті країни маючи високий рівень виробництва для внутрішніх потреб, а також високий рівень споживання, не надають першочергового значення розширенню доступу до зовнішніх товарних ринків. Це повністю стосується провідних європейських країн.

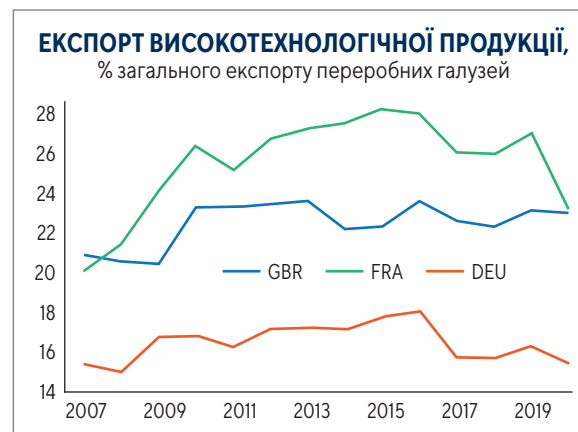
У структурі ВВП обсяги зовнішньої торгівлі ВБ залишаються близькими до відповідних показників Франції. Однак, обсяги експорту обох країн суттєво поступались експорту Німеччини, яка традиційно є (і, вірогідно, довгий час залишатиметься) значним експортером, насамперед промислової продукції (діаграми «*Експорт товарів і послуг*», «*Торгівля товарами*»).

Поряд з цим, справедливим є припущення, що *Brexit* таки спричинив **зменшення торговельної відкритості** (принаймні дані 2020-2021рр. це засвідчують, хоча, як вказувалось, вкрай важко «відокремити» *Brexit* від коронавірусного тиску⁸), а також припливу прямих інвестицій (ПІІ) Великої Британії, внаслідок подорожчання транспортування і нових митних торговельних бар'єрів. Поряд з цим, *Brexit* (якщо «ігнорувати» коронавірусний вплив) може **сприяти вищій збалансованості** зовнішньої торгівлі ВБ. Так, у 2020р. відбулося скорочення як експорту, так і імпорту ВБ, при цьому імпорту зазнав значно більшого падіння.

Поряд з цим, особливістю зовнішньої торгівлі Великої Британії з початку 2022р. є те, що обсяги експорту демонструють досить впевнену динаміку зростання (діаграма «Експорт товарів і послуг у 2022р.»). Певною мірою це зумовлено тим, що ВБ послідовно **переорієнтовується** з європейських ринків (які дедалі більше консервуються у своїй структурі) **на ринки Азійсько-Тихоокеанського регіону**, де ВБ має історично встановлені міцні політичні, економічні і дипломатичні контакти («якість» яких суттєво перевищує спроможність інших країн Європи) і який [регіон] притягує до себе дедалі більше торговельних, інвестиційних і людських ресурсів. І значною мірою зовнішньоторговельне сальдо ВБ визначатиметься структурою торгівлі саме з країнами вказаного регіону.

Ще однією особливістю зовнішньоторговельного балансу ВБ є те, що у структурі експорту значною є частка високотехнологічної продукції (перевищує п'яту частину всього експорту) (діаграма «Експорт високотехнологічної продукції»). Звернемо увагу, що високий рівень загального експорту Німеччини контрастує з досить низьким рівнем високотехнологічного експорту країни.

Вказані відмінності в експорті можуть слугувати додатковим обґрунтуванням розширення експорту ВБ до Азійсько-Тихоокеанського регіону. Актуальність технологізації експорту для ВБ посилюється тим, що Азійсько-Тихоокеанські країни дедалі більше уваги приділяють інноваційним і технологічним досягненням, реалізованих у т.ч. в побутових і споживчих виробках. Є підстави стверджувати, що ВБ невдовзі приєднається до Транс-Тихоокеанського

⁸ Posen A. The UK and the global economy after Brexit. – <https://www.piie.com/research/piie-charts/uk-and-global-economy-after-brexit>.

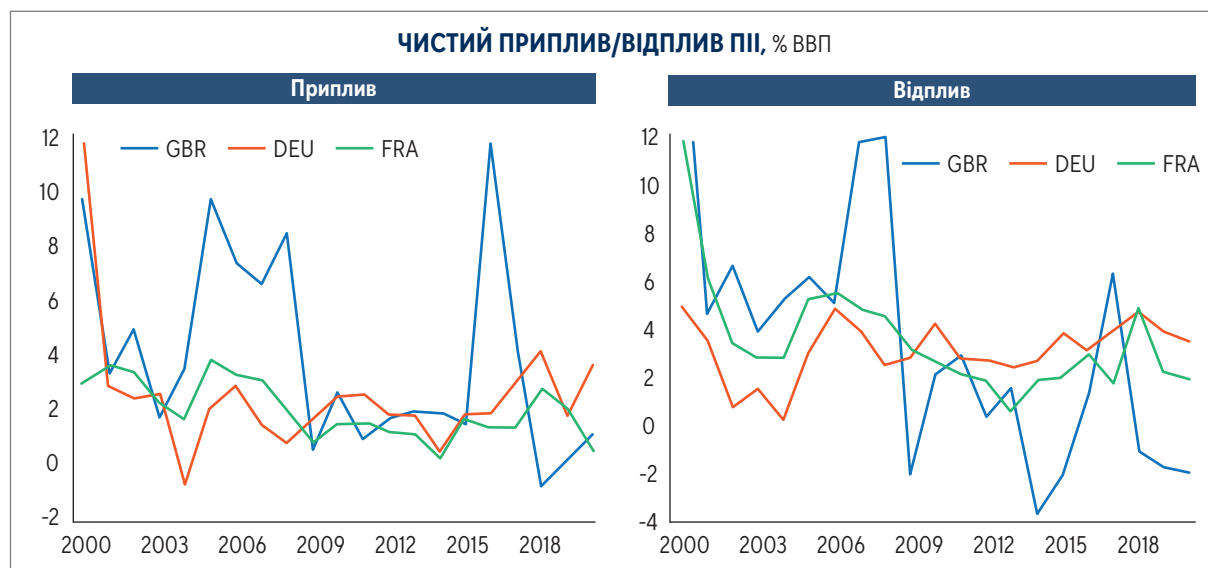
партнерства, до складу якого вже належать висококонкурентні країни, включно з Австралією, Японією, Сінгапуром та ін.⁹, що стане додатковим чинником посилення конкурентоспроможності британської економіки.

Прямі інвестиції. До Глобальної фінансової кризи 2008-2009рр. Велика Британія була європейським лідером у залученні ПІІ. Відкритість економіки, технологічність виробництва, високий освітній і науковий рівні соціально-економічного середовища — неповний перелік британських вигод для інвесторів. Це водночас слугувало чинником відпливу капіталів для отримання офшорних доходів, відтак ВБ була також серед найбільших **експортерів інвестицій**.

Однак сьогодні ситуація у частині потоків ПІІ помітно змінилася (діаграма «Чистий

приплив/відплив ПІІ»). Якщо раніше експансія інвестицій значною мірою пов'язувалась з офшорним виробництвом (у висхідних країнах з дешевою робочою силою, у т.ч. в азійських країнах), то сьогодні великі азійські країни (насамперед, Китай) вже претендують на входження у капітали провідних розвинутих країн (у т.ч. ВБ), що суттєво впливає на регуляторні процеси, пов'язані з потоками капіталів.

Між тим, відносно низькі показники припливу/відпливу інвестицій у термінах ВВП не повинні вводити в оману. Досить нагадати, що ВВП провідних країн вимірюється трильйонами доларів. Тому після зростання у 2021р. обсягів ПІІ (після їх обвалу у коронавірусному 2020р.) експорт ПІІ кожної з п'ятірки провідних країн перевищує сотні мільярдів (діаграма «Експорт ПІІ провідних країн»¹⁰).

⁹ Davies N. Brexit, two years on – so far, so bad. – <https://www.investmentmonitor.ai/analysis/two-years-brexit-uk-eu>.

¹⁰ FDI in Figures. OECD, April 2022. – <https://www.oecd.org/investment>.

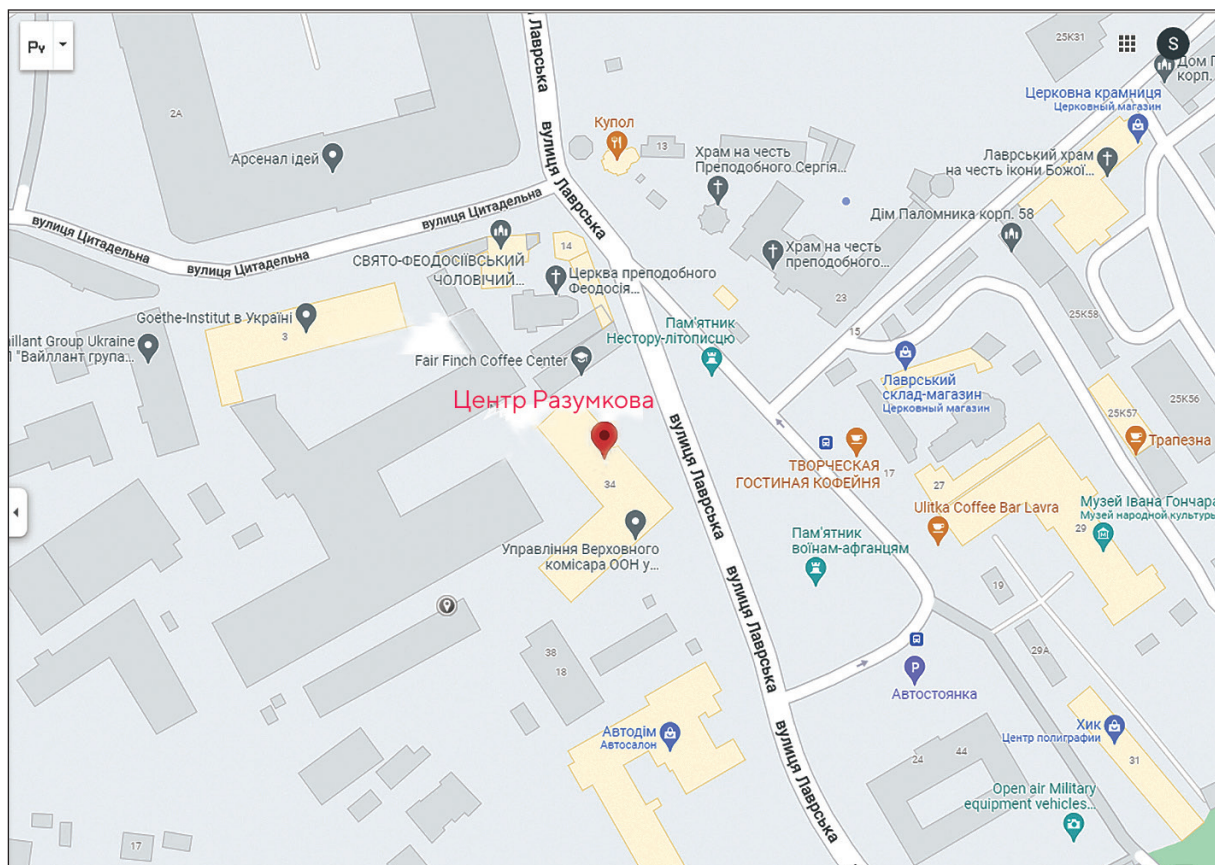
На завершення слід зробити **загальне спостереження. Приплив зовнішніх інвестицій** у країну, багату на внутрішні капітали (Велику Британію), найвірогідніше, **має не лише економічну природу**, але й передбачає інші вигоди, пов'язані з трансфером капіталів. Сьогодні найвища актуальність проблематики стосується експансії капіталів (насамперед) Китаю до Великої Британії зокрема і до Європи загалом.

Вказаний приплив міг би бути виправданий, якби був пов'язаний з технологічним оновленням, яке привносить інвестор. Однак Велика Британія є однією з технологічно найсучасніших країн, з розвинутою системою послуг (насамперед, фінансових), що, з *одного боку*, означає відкритість і привабливість інвестиційної політики для всіх економічних агентів, з *іншого* — дозволяє припускати наявність не «чисто» економічних цілей у надмірних інвестиційних потоках до країни. І саме останніми роками уряд ВБ намагався посилити прозорість структури капіталів, які входять до країни, дотримання суворості трудових та інвестиційних угод стосовно проектів, які розгортаються у країні, а також проектів злиття і поглинання, що найперше стосується китайського

вектора. Звичайно, в таких умовах може зростати невдоволення (у т.ч. інспіроване) економічних і навіть політичних груп, які б хотіли закріпитись у приватних і державних структурах Великої Британії (і яким не до вподоби сильна позиція прем'єра країни).

Поряд з тим, слід мати на увазі, що протистояння Великої Британії з Китаєм, крім безпосередніх інтересів сторін, ще й зумовлено тим, що Велика Британія є одним з найближчих союзників і партнерів США. А останніми роками (вже стало традицією) переважна більшість політичних і економічних процесів, в яких бере участь Китай, відбуваються у контексті протидії впливу США. І найближчими роками, найвірогідніше, подібні протистояння будуть множитись і посилюватись.

Це повністю підтверджується процесами, основою яких є боротьба України та її партнерів-союзників проти широкомасштабної російської агресії. І не викликає сумніву, що серед головних акторів захисту України є Велика Британія. І вочевидь такі і подібні партнерські відносини пов'язуються з нинішнім очільником уряду Великої Британії — Б.Джонсоном.

Наша адреса:

01015, м. Київ, вул. Лаврська, 16, 2-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

e-mail: info@razumkov.org.ua

Веб-сторінка: www.razumkov.org.ua